УДК 373:371.3
DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.106.25

Шабала Ю. А.

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

У статті обґрунтовано сутність та зміст ключових понять «креативність», «креативне мислення». Проаналізовано сучасні підходи вчителів початкових класів до розвитку креативного мислення учнів у контексті реформи Нової української школи (НУШ). Здійснено опитування вчителів початкових класів м. Києва з метою вивчення та аналізу сучасних підходів до розвитку креативного мислення учнів у серпні 2025 року за запропонованою анкетою, створеною в Google Form, в межах діяльності професійної спільноти вчителів початкових класів Центру професійного розвитку педагогічних працівників м. Києва.

В опитуванні взяли участь 41 учитель початкових класів: за статтю: 100% жінок; за віком: до 26 – 4,9%, 27-35 – 17,1%, 36-40 – 7,3%, 41-50 – 14,6%, 51-60 – 56,1%, понад 60 – 0%; за педагогічним стажем: менше 5 років – 7,3%, 5-10 років – 4,9%, 11-20 років – 24,4%, більше 20 років – 63,4%; за рівнем вищої освіти: перший рівень вищої освіти (молодший бакалавр, молодший спеціаліст) – 26,8%, другий рівень вищої освіти (магістр) – 58,5%, третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти – 12,2%, науковий рівень вищої освіти – 2,4%; за кваліфікаційною категорією: спеціаліст вищої категорії – 75,6%, спеціаліст І категорії – 2,4%, спеціаліст ІІ категорії – 12,2%, спеціаліст – 9,8%.

Визначено, що є низка ризиків у розвитку креативного мислення учнів початкових класів, які пов'язані із відсутністю часу та ресурсів для творчих завдань, надмірною кількістю програмного матеріалу, низькою мотивацією учнів та нерозумінням батьків важливості розвитку креативного мислення.

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, що вчителі початкових класів м. Києва зацікавлені у розвитку креативного мислення учнів та потребують участі у тренінгу «Креативне мислення: секрети успішного навчання в початковій школі».

Ключові слова: *креативність, креативне мислення, розвиток креативного мислення, вчителі початкових класів м. Києва, Нова українська школа.*

Реформування сучасної української освіти, втілене у концепції Нової української школи (НУШ), передбачає перехід від знаннєвої до компетентнісної парадигми. Ключовим завданням стає не лише надання інформації, а й розвиток наскрізних умінь, серед яких особливе місце посідає креативність. Підтвердженням цьому є низка розроблених нормативно-правових документів, зокрема Закон України «Про освіту» [7], Державний стандарт початкової освіти [2], Концепція «Нова українська школа» [4], Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [8], навчальні програми для 1-4 класів, зокрема Типові освітні програми, розроблені під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна.

Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму, найважливішими навичками майбутнього (станом на 2025-2030 роки) є аналітичне та креативне мислення, стійкість, стресостійкість та гнучкість, а також лідерство та соціальний вплив [6].

Ґрунтовний аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури дозволяє стверджувати, що проблема розвитку креативного мислення в учнів початкових класів є особливо актуальною у контексті сучасних умов. Це вже не просто бажана якість особистості, а необхідна умова для успішної адаптації, ефективного розв'язання проблем та самореалізації особистості. Особливо це актуально для Нової української школи (НУШ), яка спрямована на виховання інноваторів та громадян, які вміють критично мислити та генерувати нові ідеї; здатні змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя [4]. Чому розвиток креативного мислення є актуальним саме для початкової школи? По перше, це формування фундаменту навичок XXI століття; по-друге, це запит НУШ; по-третє, це подолання стандартизації та рутини; по-четверте, це підвищення мотивації до навчання.

Мета статті: обґрунтувати сутність та зміст ключових понять «креативність», «креативне мислення»; проаналізувати сучасні підходи вчителів початкових класів м. Києва до розвитку креативного мислення учнів у контексті Нової української школи (НУШ).

Для проведеного дослідження було використано комплекс методів, зокрема: теоретичні: проаналізовано, синтезовано, узагальнено наукову, навчально-методичну літературу для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему; емпіричні: проведено опитування (анкетування) та на основі результатів зроблено відповідні висновки.

Уперше термін «креативність» (від англ. «create» – створювати, творити) було використано вченим Д. Сімпсоном (1922 р.) у психології та означало здатність людини відмовлятися від стереотипного мислення [5]. Незважаючи на тривале застосування терміну, креативність як окреме поняття було виділено лише в 50-х рр. XX ст. завдяки Дж. Гілфорду. Під креативністю Дж. Гілфорд розумів «здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення» [12]. Загальні основи креативності досліджували Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, Е. Торренс та ін.; механізми креативного мислення описані у

працях Г. Альтшуллер, Д. Богоявленської, Е. де Боно, Дж. Гілфорда, В. Моляко, Я. Пономарьова, Е. Торренс та ін.; психологічні основи розвитку креативності в акмеології розглядала О. Дубасенюк; розвиток навичок креативного мислення – О. Дуброва, Т. Кучай, О. Мрихіна та ін.; проблему розвитку креативності молодших школярів досліджували Т. Васютіна, Н. Міщенко, В. Павленко, О. Співаковський та ін.

Аналіз науково-педагогічних джерел досліджуваної проблеми свідчить про актуальність даної проблеми та необхідність пошуку сучасних підходів вчителів початкових класів до розвитку креативного мислення учнів у контексті Нової української школи.

Поняття «креативність» (лат. creatio – створення) означає творчу, новаторську діяльність [1]. В енциклопедії освіти зазначено, що креативність – це творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях, спілкуванні з іншими людьми [3, с. 432].

У словнику С. Гончаренка креативність тлумачиться як особистісна характеристика, а саме як здатність висловлювати незвичайні ідеї, нетрадиційно мислити, швидко розв’язувати проблемні ситуації» [9, с. 102].

Креативність лежить в основі креативного мислення – процесів людського мозку, спрямованих на розв’язання завдань новим (креативним), неординарним способом. Згідно з визначенням PISA (2022), тобто за результатами міжнародного дослідження якості освіти, креативне мислення – це здатність особистості продуктивно залучатися до генерування, оцінювання й удосконалювання ідей, результатом чого може стати прийняття оригінальних та ефективних рішень, поступ у знаннях і дієвий прояв фантазії [10].

Дж. Гілфорд виділив такі властивості креативного мислення: здатність до виявлення і постановки проблем; спроможність до генерування великої кількості ідей; гнучкість – продукування різноманітних ідей; оригінальність – спроможність продукувати віддалені асоціації, незвичні відповіді, відповідати на подразники нестандартно; здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі; уміння вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу [12].

Отже, із вищезазначених думок фахівців вважаємо, що креативність: 1) це більше, ніж просто придумати якісь ідеї, це особливий підхід до життя; 2) це здатність знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, спрямованість на нове та вміння глибоко усвідомлювати свій власний досвід; 3) це здатність до творчості.

Концепція НУШ чітко наголошує на важливості виховання інноваційних особистостей, які вміють мислити поза шаблонами, знаходити вихід із складних ситуацій та проявляти ініціативу [4]. Креативне мислення є наріжним каменем цієї філософії.

На наше переконання, креативне мислення – це цілеспрямований розумовий процес, який включає пошук нових, оригінальних ідей або рішень, виходячи за межі звичних шаблонів на основі власного досвіду.

З метою вивчення та аналізу сучасних підходів вчителів початкових класів м. Києва до розвитку креативного мислення учнів у серпні 2025 року за запропонованою анкетою, створеною в Google Form, було проведено опитування в межах діяльності професійної спільноти вчителів початкових класів Центру професійного розвитку педагогічних працівників м. Києва.

В опитуванні взяли участь 41 учитель початкових класів: за статтю: 100% жінок; за віком: до 26 – 4,9%, 27-35 – 17,1%, 36-40 – 7,3%, 41-50 – 14,6%, 51-60 – 56,1%, понад 60 – 0%; за педагогічним стажем: менше 5 років – 7,3%, 5-10 років – 4,9%, 11-20 років – 24,4%, більше 20 років – 63,4%; за рівнем вищої освіти: перший рівень вищої освіти (молодший бакалавр, молодший спеціаліст) – 26,8%, другий рівень вищої освіти (магістр) – 58,5%, третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти – 12,2%, науковий рівень вищої освіти – 2,4%; за кваліфікаційною категорією: спеціаліст вищої категорії – 75,6%, спеціаліст І категорії – 2,4%, спеціаліст ІІ категорії – 12,2%, спеціаліст – 9,8%.

На запитання «Наскільки часто ви використовуєте ігрові методи та інтерактивні завдання для стимулювання креативного мислення учнів початкових класів?» 51,2% респондентів обрали варіант «постійно, це є основою моїх уроків»; 48,8% – «час від часу, коли тема дозволяє»(рис.1).

На запитання «Які найбільші перешкоди, на вашу думку, заважають розвитку креативного мислення учнів початкових класів?» відповіді педагогів розділилися на такі позиції: 39% – «надмірна кількість програмного матеріалу»; 39% – «відсутність часу та ресурсів для творчих завдань»; 9,8% – «нерозуміння батьків важливості розвитку креативного мислення»; 12,2% – «низька мотивація учнів» (рис. 2).

На запитання «Як ви оцінюєте творчі роботи учнів початкових класів?»: 22% педагогів обрали «за оригінальністю та ініціативністю учня»; 73,2% – «за комплексним підходом: враховую як креативність, так і дотримання вимог» (рис.3).

На запитання «Що, на вашу думку, є найважливішим для створення атмосфери довіри та безпеки в класі?»: 46,3% обрали варіант «постійне заохочення учнів до експериментів без страху помилитися»; 48,8% – «доброзичливі стосунки між вчителем та учнем». (рис. 4).

На запитання «Яку роль відіграє помилка в освітньому процесі для розвитку креативного мислення?»: 100% вчителів відповіли «помилка — це природна частина навчання і важливий крок до відкриття нових ідей» (рис. 5).

На запитання «Який з наступних методів ви найчастіше використовуєте для розвитку креативного мислення учнів початкових класів?» вчителі початкових класів обрали: 7,3% – «мозковий штурм»; 2,4% – «рольові ігри»; 31,7% – «проєктна діяльність»; 58,8% – «усі перелічені» (рис. 6).

Рис. 1. Результати відповідей на запитання «Наскільки часто ви використовуєте ігрові методи та інтерактивні завдання для стимулювання креативного мислення учнів початкових класів?»

Рис 2. Результати відповідей на запитання «Які найбільші перешкоди, на вашу думку, заважають розвитку креативного мислення учнів початкових класів?»

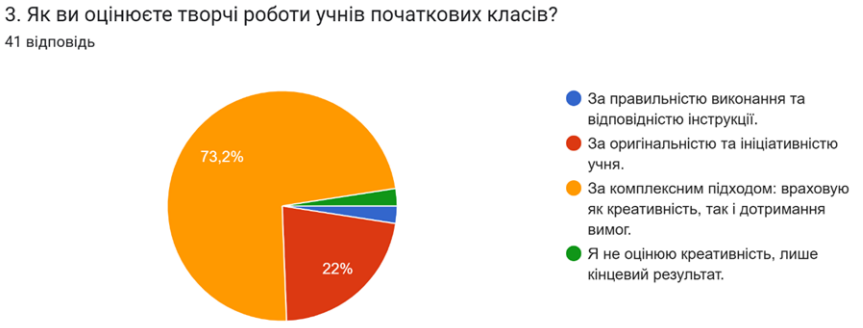

Рис. 3. Результати відповідей на запитання «Як ви оцінюєте творчі роботи учнів початкових класів?

Рис. 4. Результати відповідей на запитання «Що, на вашу думку, є найважливішим для створення атмосфери довіри та безпеки в класі?»

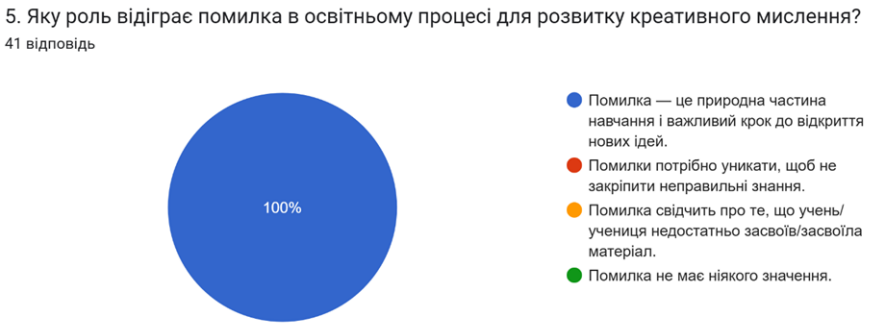

Рис. 5. Результати відповідей на запитання «Яку роль відіграє помилка в освітньому процесі для розвитку креативного мислення?»

Рис. 6. Результати відповідей на запитання «Який з наступних методів ви найчастіше використовуєте для розвитку креативного мислення учнів початкових класів?»

На запитання «Як ви реагуєте, коли учень/учениця пропонує ідею, що здається «неправильною» або надто «божевільною»?» відповіді педагогів розділилися на такі позиції: 85,4% – «заохочую, прошу розвинути ідею та пояснити її»; 9,8% – «кажу, що це цікава ідея, але ми не маємо часу на її обговорення»; 4,9% – «одразу виправляю, щоб уникнути непорозумінь» (рис. 7).

Рис. 7. Результати відповідей на запитання «Як ви реагуєте, коли учень/учениця пропонує ідею, що здається «неправильною» або надто «божевільною»?»

На запитання «У якій мірі, на вашу думку, креативне мислення впливає на успішність учнів у майбутньому?» респонденти обрали: 100% – «має вирішальне значення для успішної адаптації до викликів сучасного світу» (рис.8).

На запитання «Який ресурс ви вважаєте найкориснішим для поглиблення своїх знань про креативне мислення в освіті?» відповіді педагогів розділилися на такі позиції: 24,4% – «вебінари та онлайн-курси»; 19,5% – «обмін досвідом з колегами»; 51,2% – «очні заходи (семінари, тренінги, майстер-класи тощо)»; 2,4% – «наукові статті, книги та практичні посібники для вчителів»; 2,4% – все вище перераховане (рис. 9).

На запитання «На якому рівні ви оцінюєте свій рівень розвитку креативного мислення?» (1 – низький рівень; 5 – високий рівень)» 12,2% – на «3» бали; 65,9% – на «4» бали; 22% – на «5» балів (рис. 10).

Рис. 8. Результати відповідей на запитання «У якій мірі, на вашу думку, креативне мислення впливає на успішність учнів у майбутньому?»

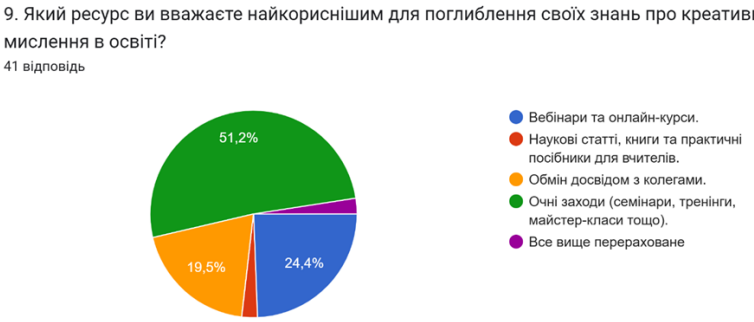

Рис. 9. Результати відповідей на запитання «Який ресурс ви вважаєте найкориснішим для поглиблення своїх знань про креативне мислення в освіті?

Рис. 10. Результати відповідей на запитання «На якому рівні ви оцінюєте свій рівень розвитку креативного мислення?»

Аналізуючи результати опитування, було з'ясовано, що 100% вчителів початкових класів зацікавлені в темі тренінгу: «Креативне мислення: секрети успішного навчання в початковій школі» (рис. 11).

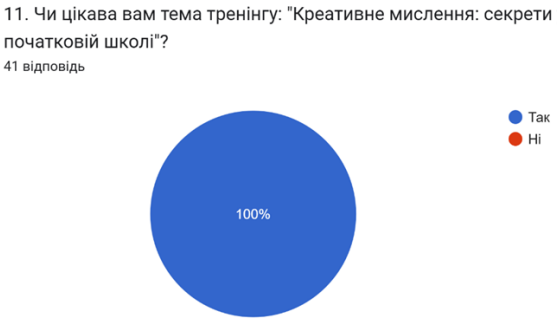

Рис. 11. Результати відповідей на запитання «Чи цікава вам тема тренінгу: «Креативне мислення: секрети успішного навчання в початковій школі?»

Висновки. Отже, на основі результатів дослідження нами виявлено, що вчителі початкових класів м. Києва зацікавлені в розвитку креативного мислення учнів та потребують участі у тренінгу «Креативне мислення: секрети успішного навчання в початковій школі».

Визначено, що є низка ризиків у розвитку креативного мислення учнів початкових класів, які пов’язані із відсутністю часу та ресурсів для творчих завдань, надмірною кількістю програмного матеріалу, низькою мотивацією учнів та нерозумінням батьків важливості розвитку креативного мислення.

Результати дослідження можуть бути корисними для здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей, методичних служб усіх рівнів, вчителів початкових класів, педагогів-організаторів, батьків, а також усіх, хто займаються питаннями модернізації початкової освіти.

Перспективами подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці тренінгу «Креативне мислення: секрети успішного навчання в початковій школі» для вчителів початкових класів м. Києва. Тренінг з креативного мислення дозволить вчителям початкових класів м. Києва змінити підходи, зробити навчання захопливим, інтерактивним та мотивуючим.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, 2005. 1728 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text
3. Енциклопедія освіти : Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Концепція «Нова українська школа». URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
5. Мрихіна О. Курс «Креативне мислення» : підручник. 2023. 136 с.
6. Навички майбутнього: що потрібно знати для адаптації до нових викликів? URL : https://ituniver.com/blog/top-10-navichok-yaki-budut-aktualni-u-2025-2030-rokah
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
8. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL : https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity
9. Професійна освіта : словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
10. Рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення. PISA – 2022. URL : https://testportal.gov.ua/pisa-2022-rezultaty-oprylyudneno/
11. Розвиток креативності молодших школярів : монографія / за ред. проф. О. Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. First edition. McGraw-Hill. 1967. 538 p.

References:

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. (2005). [Large explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv. 1728 s. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity. [State standard for primary education]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019 [in Ukrainian].
3. Encyklopedija osvity [Encyclopedia of Education] : Akad. ped. nauk Ukrainy / gol. red. V. G. Kremen'. Kyiv : Jurinkom Inter, 2008. 1040 s. [in Ukrainian].
4. Kontseptsiia «Nova ukrainska shkola». [The Concept of the New Ukrainian School]. URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf
5. Mrykhina O. (2023). Kurs «Kreatyvne myslennia»: pidruchnyk. [Creative Thinking Course: Textbook]. 136 s. [in Ukrainian].
6. Navychky maibutnoho: shcho potribno znaty dlia adaptatsii do novykh vyklykiv? [Skills of the future: what do you need to know to adapt to new challenges?]. URL : https://ituniver.com/blog/top-10-navichok-yaki-budut-aktualni-u-2025-2030-rokah [in Ukrainian].
7. Pro osvitu : Zakon Ukrainy [On education: Law of Ukraine] vid 05.09.2017. № 2145-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text [in Ukrainian].
8. Profesiinyi standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity». [Professional standard «Teacher of a general secondary education institution»]. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity [in Ukrainian].
9. Profesiina osvita : slovnyk [Vocational education: glossary]. (2000) / uklad. S. U. Honcharenko ta in.; za red. N. H. Nychkalo. Kyiv : Vyshcha shkola. 380 s. [in Ukrainian].
10. Ramkovyi dokument shchodo otsiniuvannia kreatyvnoho myslennia. PISA – 2022. [Framework document for assessing creative thinking. PISA – 2022]. URL : https://testportal.gov.ua/pisa-2022-rezultaty-oprylyudneno/ [in Ukrainian].
11. Rozvytok kreatyvnosti molodshykh shkoliariv [Developing creativity in younger schoolchildren]. (2017) : monohrafiia / za red. prof. O. Ie. Antonovoi. Zhytomyr. 158 s. [in Ukrainian].
12. Guilford J. P. (1967). The Nature of Human Intelligence. First edition. McGraw-Hill, 538 p.

Yu. Shabala. New Ukrainian School: analysis of modern approaches of primary school teachers to developing students' creative thinking.

The article substantiates the essence and content of the key concepts of «creativity», «creative thinking». It analyzes modern approaches of primary school teachers to the development of students' creative thinking in the context of the New Ukrainian School (NUS) reform. A survey of primary school teachers in Kyiv was conducted to study and analyze modern approaches to the development of students' creative thinking in August 2025 using a proposed questionnaire created in Google Form, within the framework of the activities of the professional community of primary school teachers of the Center for the Professional Development of Pedagogical Workers in Kyiv.

Forty-one primary school teachers participated in the survey: by gender: 100% women; by age: up to 26 – 4.9%, 27-35 – 17.1%, 36-40 – 7.3%, 41-50 – 14.6%, 51-60 – 56.1%, over 60 – 0%; by teaching experience: less than 5 years – 7.3%, 5-10 years – 4.9%, 11-20 years – 24.4%, more than 20 years – 63.4%; by level of higher education: first level of higher education (junior bachelor, junior specialist) – 26.8%, second level of higher education (master's degree) – 58.5%, third (educational-scientific/educational-creative) level of higher education – 12.2%, scientific level of higher education – 2.4%; by qualification category: specialist of the highest category – 75.6%, specialist of the first category – 2.4%, specialist of the second category – 12.2%, specialist – 9.8%.

It has been determined that there are a number of risks in the development of creative thinking in primary school students, which are associated with a lack of time and resources for creative tasks, an excessive amount of program material, low student motivation, and parents' lack of understanding of the importance of developing creative thinking.

The study concluded that primary school teachers in Kyiv are interested in developing creative thinking in students and need to participate in the training course «Creative Thinking: Secrets of Successful Learning in Primary School».

Key words: *creativity, creative thinking, development of creative thinking, primary school teachers in Kyiv, New Ukrainian School.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 09.09.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 31.10.2025
Дата публікації: 28.11.2025